

ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СВОБОДИ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ОКРЕМИХ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

RESTRICTIONS ON CONSTITUTIONAL FREEDOM FOR ENTREPRENEURIAL ACTIVITY OF INDIVIDUALS

Олійник А.Ю., к.ю.н., професор,
професор кафедри приватного та публічного права

*Інститут права та сучасних технологій навчання
Київського національного університету технологій та дизайну*

У статті досліджено обмеження конституційної свободи на підприємницьку діяльність окремих фізичних осіб. Підприємці як фізичні особи, що зареєструвалися в установленому законом порядку, можуть здійснювати підприємницьку діяльність за умови, що така діяльність не заборонена або не обмежується законами для окремих категорій фізичних осіб. Обмеження конституційної свободи фізичної особи на підприємницьку діяльність в Україні – це урегульовані нормами міжнародного та національного права й деталізовані у поточному законодавстві та індивідуально-правових актах заборони для окремих державних службовців і службовців місцевого самоврядування здійснювати корупційні дії чи займатися будь-якою оплачуваною діяльністю, за винятком викладацької, наукової та творчої, у вільний від виконання основної роботи час задля досягнення необхідного балансу приватних і публічних інтересів і зміцнення правового господарського порядку у сфері свободи підприємництва. Ознаками обмежень конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність є межі свободи, визначені конституцією, законами, підзаконними та індивідуальними правовими актами України; коло фізичних осіб, щодо яких установлені обмеження (депутати, посадові та службові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, військовослужбовці, судді, атестовані працівники прокуратури і правоохоронних органів, особи, яких суд обмежив у праві займати певні посади чи займатися певною діяльністю, та особи, засуджені за корисливі злочини); досягнення необхідного балансу приватних і публічних інтересів та зміцнення правового господарського порядку у сфері свободи підприємництва. Як рекомендацію пропонуємо прийняти Закон України «Про обмеження конституційної свободи окремих категорій фізичних осіб».

Ключові слова: підприємницька діяльність, фізичні особи, державні службовці, службовці органів місцевого самоврядування, обмеження підприємницької діяльності.

The article examines the restrictions on constitutional freedom for entrepreneurial activity of individuals. Entrepreneurs as natural persons registered in the manner prescribed by law may carry out entrepreneurial activities, provided that such activities are not prohibited or restricted by law for certain categories of individuals. Restrictions on the constitutional freedom of an individual to do business in Ukraine are regulated by international and national law and detailed in current legislation and individual legal acts prohibitions for certain civil servants and local government officials to commit acts of corruption or engage in any paid activity, teaching, scientific and creative in free time from the main work in order to achieve the necessary balance of private and public interests and strengthen the legal economic order in the field of freedom of enterprise. Signs of restrictions on a person's constitutional freedom to engage in entrepreneurial activity are: 1) the limits of freedom are determined by the constitution, laws, by-laws and individual legal acts of Ukraine; 2) the range of individuals in respect of whom restrictions are imposed (deputies, officials and officials of public authorities and local governments, servicemen, judges, certified employees of the prosecutor's office and law enforcement agencies, persons whom the court has restricted the right to hold certain positions or hold certain activities and persons convicted of mercenary crimes, etc.); 3) achieving the necessary balance of private and public interests and strengthening the legal economic order in the field of freedom of enterprise. As recommendations, we propose to adopt the Law of Ukraine "On Restriction of Constitutional Freedom of Certain Categories of Individuals".

Key words: entrepreneurial activity, individuals, civil servants, employees of local self-government bodies, restriction of entrepreneurial activity.

Відповідно до Конституції України, свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, гарантована кожному. Щодо окремих категорій фізичних осіб, то їх підприємницька діяльність може обмежуватися законом. Така постановка питання має велике теоретичне значення та зв'язок із практикою. Теоретичне вирішення питань нормативного удосконалення регулювання обмежень конституційної свободи окремих фізичних осіб на підприємницьку діяльність дасть змогу забезпечити практичну реалізацію названої діяльності згідних фізичних осіб. Наукові дослідження обмежень конституційної свободи на підприємницьку діяльність здійснюються такими авторами, як О. Віхров, С. Іщук, Г. Льющенко, Ю. Кирилюк, А. Ковач, А. Кучеренко, Л. Нікітенко, А. Олійник, С. Різник, І. Солод, К. Харківська. Обмеження конституційної свободи окремих фізичних осіб на підприємництво досліджується в різних наукових джерелах, таких як дисертації, монографії, підручники, навчальні посібники, наукові статті, доповіді на конференціях і семінарах, інших наукових працях.

Метою дослідження є обмеження конституційної свободи на підприємницьку діяльність окремих фізичних осіб. Відповідно до мети, задачами дослідження є аналіз наукових праць і нормативно-правових актів з проблем, що досліджуються; пропозиція ознак і надання визначення названих

обмежень конституційної свободи окремих фізичних осіб; формулювання висновків і рекомендацій.

Вирішення питань конституційної свободи фізичної особи на підприємництво передбачає дослідження праць окремих авторів щодо розуміння обмеження названої свободи. Різні автори розглядають або види обмежень, або види заборон та обмежень. В широкому розумінні вони встановлюються виключно законом і умовно поділяються на обмеження займатися підприємницькою діяльністю певним категоріям осіб (державні службовці, військовослужбовці, представники місцевих органів самоврядування, особи, обмежені в праві займатися певним видом діяльності за вироком суду); пов'язані з монополією держави на деяку діяльність (виготовлення і реалізація наркотичних речовин, зброї, видобуток деяких корисних копалин); пов'язані з організаційно-правовою формою (наприклад, ломбарди можуть існувати тільки у вигляді повних товариств); пов'язані з розміром статутного капіталу (наприклад, мінімальний розмір статутного капіталу, передбачений для акціонерних товариств); заняття певними видами економічної діяльності, яке можливо тільки за умови отримання ліцензії на право здійснювати цю діяльність (банківська справа, фінансові послуги, будівництво, освіта тощо) [1]. Зупинимось на дослідженні обмежень підприємницької діяльності певних категорій осіб. Так, О. Віхров проводить

теоретичний аналіз правовідносин у сфері здійснення державного контролю (нагляду) за господарською діяльністю окремих суб'єктів. Правовідносини, що виникають під час здійснення названого контролю (нагляду), є організаційно-господарськими, мають свій склад та включають суб'єктів, об'єкти і зміст. Суб'єкти організаційно-господарських відносин (контрольно-наглядових відносин) наділені відповідними зобов'язаннями щодо учасників господарювання та мають господарську компетенцію. Об'єктами названих зобов'язань є конкретна правова поведінка учасників названих правовідносин (дія чи бездіяльність). Зміст такої поведінки визначений законом у вигляді конкретних прав і обов'язків, що реалізуються суб'єктами під час здійснення названого контролю (нагляду). Підставою виникнення організаційно-господарських зобов'язань з контролю (нагляду) за господарською діяльністю є норми законів, що закріплюють контрольно-наглядові повноваження відповідних органів, а також акти цих органів, які запроваджують вжиття певних контрольних заходів щодо конкретних суб'єктів господарювання [1, с. 77, 81]. Отже, контрольно-наглядова діяльність, відповідно до чинних нормативно-правових актів, здійснюється як органами держави, так і органами місцевого самоврядування за підконтрольними суб'єктами підприємницької діяльності і обмежує конституційну свободу окремих фізичних осіб-підприємців.

С. Ішук досліджує роль економіки в процесі становлення громадянського суспільства в Україні і характеризує конституційно-правове забезпечення свободи підприємницької діяльності та межі індивідуальної свободи в економічних відносинах. Межі індивідуальної свободи особи в економічних відносинах, на його думку, є значно ширшими за обсяг суб'єктивних прав, якими фізична особа наділяється державою, оскільки в цьому разі законодавець вважає недоцільним або неможливим регулювати повною мірою сферу реалізації економічної свободи. Зміст економічної свободи тлумачиться відповідно до доктрини верховенства права як межі втручання держави у вільне здійснення економічної діяльності [2, с. 12]. Отже, С. Ішук обмеження конституційної свободи на підприємницьку діяльність в Україні пов'язує з характеристикою меж індивідуальної свободи фізичної особи в економічних відносинах.

Г. Льющенко характеризує деякі аспекти обмеження права на підприємницьку діяльність і вважає, що саме обмеження права на підприємницьку діяльність, попри свою актуальність, залишаються малодослідженими. Він розглядає обмеження свободи підприємницької діяльності за суб'єктивним критерієм і здійснює аналіз чинного та перспективного законодавства, а також пропонує рекомендації щодо вдосконалення регулювання реалізації названої свободи. На його думку, умовами здійснення підприємницької діяльності є повна цивільна дієздатність фізичної особи та її державна реєстрація. Обмеження правоздатності відбувається за вироком суду в разі осудження до позбавлення волі (особа на певний строк позбавляється права обирати рід занять і місце проживання); позбавлення права займати визначені посади або займатися визначеною діяльністю [3, с. 111]. Отже, Г. Льющенко вважає, що обмеження конституційної свободи особи на підприємництво може бути також у разі обмеження цивільної правосуб'єктності.

А. Ковач підкреслює, що конституційне право на підприємницьку діяльність базується на свободі підприємництва, що означає реальну можливість здійснення фізичною особою на власний розсуд і ризик господарської діяльності, не забороненої законом, задля одержання прибутку. Існує нагальна потреба вдосконалення чинного законодавства в цій сфері, приведення його у відповідність до принципів, проголошених чинною Конституцією України. Особа має дотримуватися вимог господарського та цивільного законодавства України, а саме мати цивільну і господарську дієздатність; дотримуватися встановлених державою обмежень щодо здійснення підприємницької діяльності в Україні (за

колом осіб, за дієздатністю і правоздатністю, за вироком суду щодо конкретних осіб тощо); здійснювати підприємницьку діяльність у будь-яких організаційних формах, що передбачені законом, за вибором підприємця [4]. Отже, А. Ковач переконаний у необхідності удосконалення чинного законодавства у сфері правового регулювання обмежень конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність та приведення вимог чинного законодавства у відповідність до конституційних принципів.

А. Кучеренко вважає, що конституційна свобода на підприємницьку діяльність не може бути реалізована без усебічної участі в цьому держави, бо відбувається безповоротна інтеграція України у світове, зокрема європейське, співтовариство, тому існує потреба вдосконалення чинного законодавства в цій сфері, приведення його у відповідність до принципів, проголошених чинною Конституцією України. Держава встановила коло осіб, яким обмежується свобода займатися підприємницькою діяльністю, а саме народним депутатам; посадовим і службовим особам органів державної влади та органів місцевого самоврядування; військовослужбовцям; суддям, працівникам прокуратури, правоохоронних органів; особам, яких суд обмежив у праві займати певні посади чи займатися певною діяльністю (протягом строку такого обмеження); особам, засудженим за корисливі злочини (до зняття чи погашення судимості) [5]. Отже, А. Кучеренко обмеження конституційної свободи на підприємництво розглядає залежно від суб'єктивних критеріїв групування.

Л. Нікітенко переконаний у тому, що закони та інші нормативно-правові акти створюють необхідний правовий режим забезпечення публічних інтересів у сфері економіки. Конституція України, цивільне, господарське, податкове, земельне, бюджетне та інше законодавство чітко виділяють державні інтереси та запроваджують засоби їх забезпечення. Такими є і повноваження державних органів, і порядок вирішення справ, і критерії оцінювання актів та дій, і процедури призупинення, скасування актів, які порушують інтереси держави, і стимулювання суспільно корисної діяльності. З ними кореспондуються відповідні обов'язки підприємств, установ, організацій, фізичних осіб [6]. Отже, Л. Нікітенко питання обмеження конституційної свободи окремої фізичної особи на підприємницьку діяльність відносить до нормотворчої діяльності держави.

А. Олійник щодо правового регулювання обмежень конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність зазначає, що це урегульовані нормами міжнародного та національного права принципи, деталізовані у поточному законодавстві та індивідуально-правових актах, суспільні відносини, що виникають між державою, органами місцевого самоврядування й окремими фізичними особами щодо досягнення необхідного балансу приватних і публічних інтересів та зміцнення правового господарського порядку у сфері обмеження свободи підприємництва. Обмеження підприємницької діяльності за суб'єктивним критерієм регулюються такими законами, як Конституція України від 28 червня 1996 р.; Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.; Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р.; ЗУ «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р.; ЗУ «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р.; ЗУ «Про державну виконавчу службу» від 24 березня 1998 р.; ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р.; ЗУ «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р.; ЗУ «Про службу безпеки України» від 25 березня 1992 р.; ЗУ «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р.; ЗУ «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. [7].

Докладніше зупинимось на характеристиці названих законів щодо обмежень окремих фізичних осіб за суб'єктивним критерієм. Чинна Конституція України закріплює, що підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом (ст. 42) [8].

Названий принцип конституційної свободи фізичної особи деталізується в правових нормах Господарського кодексу (ГК) України від 16 січня 2003 р. Так, підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом. Підприємницька діяльність посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом (ст. 43) [9]. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 5 травня 2003 р. регулює відносини, що виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, їхньої символіки (у випадках, передбачених законом), громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців. Обмеження конституційної свободи фізичної особи на підприємництво поширюється на відносини, що виникають у сфері державної реєстрації фізичних осіб – підприємців. Пропонуємо запровадити відповідні зміни до ст. 4 Закону, що закріплює загальні засади державної реєстрації. Якщо під час прийому документів для державної реєстрації або проведення реєстраційних дій у суб'єкта державної реєстрації, державного реєстратора виникає сумнів щодо справжності поданих документів, вони негайно повідомляють про це відповідним правоохоронним органам для вжиття необхідних заходів (ст. 33). За порушення законодавства у сфері державної реєстрації відповідальність несуть суб'єкти державної реєстрації у порядку, встановленому законом (ст. 35) [10]. Обмеження конституційної свободи фізичної особи на підприємницьку діяльність державних службовців регулюється Законом України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р., де визначаються принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави й суспільства, а також порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях та досягненнях [11]. Вступаючи на державну службу, фізична особа, крім прав та основних обов'язків державного службовця, свідомо й добровільно приймає встановлені законодавством антикорупційні обмеження і заборони. Правові обмеження державних службовців зумовлено специфікою виконуваних ними державних функцій і службових повноважень. Головною метою правових обмежень є забезпечення прозорого й ефективного функціонування інституту державної служби, встановлення правових бар'єрів перед можливими зловживаннями державних службовців, створення умов для належного виконання посадових повноважень. Державний службовець зобов'язаний неухильно дотримуватись обмежень, передбачених антикорупційним законодавством, уникати дій, які можуть розглядатись як підстава підозрювати його в корупції [12]. Відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами. Обмеження конституційної свободи окремих фізичних осіб на підприємницьку діяльність здійснюються щодо суб'єктів, на яких поширюється дія названого Закону, таких як особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; особи, які для досягнення цілей названого Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків. Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням передбачає обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища; одержання

подарунків; сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування; спільної роботи близьких осіб тощо [13]. Закон «Про статус народного депутата України» від 21 листопада 1992 р. закріплює несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності, отже, депутат не має права бути членом Кабінету Міністрів України, керівником центрального органу виконавчої влади; мати інший представницький мандат чи одночасно перебувати на державній службі; обіймати посаду міського, сільського, селищного голови; займатись будь-якою, крім депутатської, оплачуваною роботою, за винятком викладацької, наукової та творчої діяльності, а також медичної практики, у вільний від виконання обов'язків народного депутата час; залучатись як експерт органами у кримінальному провадженні, а також займатись адвокатською діяльністю; входити до складу керівництва, правління чи ради підприємства, установи, організації, що має на меті одержання прибутку. Він зобов'язаний додержуватись інших вимог та обмежень, які встановлюються законом (ст. 3) [14]. Закон «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. закріплює, що Кабінет Міністрів (КМ) України (Уряд України) є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Уряд здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів. На членів КМ України поширюються вимоги та обмеження, встановлені Законом України «Про запобігання корупції». Стосовно кандидатів на посади членів КМ України за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції» (ст. 7) [15]. Відповідно до ст. 54 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р., перебування на посаді судді несумісне із зайняттям посади в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом. Суддя не може поєднувати свою діяльність із підприємницькою, адвокатською діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу (крім викладацької, наукової чи творчої), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Особи, які є власниками акцій або володіють іншими корпоративними правами чи мають інші майнові права або інший майновий інтерес у діяльності будь-якої юридичної особи, що має на меті отримання прибутку, зобов'язані передати такі акції (корпоративні права) або інші відповідні права в управління незалежній третій особі (без права надання інструкцій такій особі щодо розпорядження такими акціями, корпоративними або іншими правами або щодо реалізації прав, які з них виникають) на час перебування на посаді судді. Суддя може отримувати відсотки, дивіденди та інші пасивні доходи від майна, власником якого він є [16]. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 р. закріплює, що державні виконавці та інші працівники органів державної виконавчої служби, які є державними службовцями, призначаються на посади та звільняються з посад у порядку, встановленому Законом України «Про державну службу» з урахуванням особливостей, визначених законодавством (ст. 11) [17]. Відповідно до ст. 18 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р., закріплено вимоги щодо несумісності. Так, перебування на посаді прокурора несумісне з обійманням посади в будь-якому органі державної влади, іншому державному органі, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом на державних виборних посадах. На прокурора поширюються обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, визначені Законом України

«Про запобігання корупції» [18]. Обмеження щодо осіб, які претендують на атестовані посади для служби в органах безпеки України, урегульовані Законом України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р. Особи, які претендують на службу в органах Служби безпеки України, до призначення на відповідну посаду подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», а також зобов'язані повідомити керівництву органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб (ст. 19) [19]. Законами України регулюються відносини щодо конституційної свободи фізичної особи на підприємницьку діяльність під час служби в поліції. Проходження служби в поліції урегульовано Законом «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. та іншими нормативно-правовими актами (ст. 60). На поліцейських поширюються обмеження, визначені також Законом «Про запобігання корупції» та іншими законами України. Поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої [20]. Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 р. урегульовані питання соціального захисту (включаючи обмеження щодо свободи на підприємництво) військовослужбовців. Це діяльність держави, що спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з не залежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом. Законодавство про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей базується на Конституції України і складається з названого Закону та інших нормативно-правових актів. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені більш високі норми щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, ніж ті, що містить законодавство України, то застосовуються норми міжнародного договору. Військовослужбовці користуються усіма правами й свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод з урахуванням особливостей, установлених законами. У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації. Ніхто не вправі обмежувати військовослужбовців та членів їх сімей у правах і свободах, визначених законодавством України [21]. Отже, питання щодо обмеження конституційних свобод

військовослужбовців та інших посадових і службових осіб на підприємництво вирішуються в межах чинних законів України та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України.

Систему місцевого самоврядування закріплює Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. В названу систему включаються територіальна громада; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; староста; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення [22]. Отже, фізичні особи, які входять в органи місцевого самоврядування, регулюються окремими законами про статус депутатів місцевих рад, про органи місцевої самоорганізації населення, про об'єднані територіальні громади та про службу в органах місцевого самоврядування.

Відповідальність за порушення законодавства про органи самоорганізації населення (включаючи питання несумісництва професій) закріплюється в Законі України «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 р., де визначено, що особи, винні в порушенні законодавства про органи самоорганізації населення, несуть відповідальність згідно із законом (ст. 29) [23].

Підсумовуючи, пропонуємо такі висновки і рекомендації.

1) Обмеження конституційної свободи фізичної особи на підприємницьку діяльність в Україні – це урегульовані нормами міжнародного та національного права, деталізовані у поточному законодавстві та індивідуально-правових актах заборони для окремих державних службовців і службовців місцевого самоврядування здійснювати корупційні дії чи займатися будь-якою оплачуваною діяльністю, за винятком викладацької, наукової та творчої, у вільний від виконання основної роботи час задля досягнення необхідного балансу приватних і публічних інтересів та зміцнення правового господарського порядку у сфері свободи підприємництва.

2) Ознаками обмежень конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність є межі свободи, визначені конституцією, законами, підзаконними та індивідуальними правовими актами України; коло фізичних осіб, щодо яких установлені обмеження (депутати, посадові та службові особи органів державної влади й органів місцевого самоврядування, військовослужбовці, судді, атестовані працівники прокуратури й правоохоронних органів, особи, яких суд обмежив у праві займати певні посади чи займатися певною діяльністю, та особи, засуджені за корисливі злочини); досягнення необхідного балансу приватних і публічних інтересів та зміцнення правового господарського порядку у сфері свободи підприємництва.

3) Як рекомендацію пропонуємо прийняти Закон України «Про обмеження конституційної свободи окремих категорій фізичних осіб».

ЛІТЕРАТУРА

1. Що таке обмеження господарської діяльності? URL: https://ua.prostopravo.com.ua/prava_biznesu/perevirki_ta_shtrafi/statti/obmezhenya_diyalnosti_pidpriemstva_v_ukrayini.
2. Віхров О. Організаційно-господарські зобов'язання з контролю (нагляду) за господарською діяльністю. *Вісник ІЕПД НАН України*. 2011. № 1. С. 77–82.
3. Ішук С. Окремі конституційно-правові засади функціонування громадянського суспільства в Україні: свобода підприємницької діяльності. *ScienceRise: Juridical Science*. 2018. № 1 (3). С. 11–17.
4. Ільющенко Г. Деякі аспекти обмежень права на підприємницьку діяльність. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 4. С. 111–114.
5. Кучеренко А. Конституційне право людини на підприємництво. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 2 (5). С. 38–44.
6. Нікітенко Л. Проблеми реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність. URL: <http://www.allbest.ru>.
7. Олійник А. Правове регулювання обмеження конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність. *The world of science and innovation* : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (1–3 июля 2021 г.). Лондон, Великобританія, 2021. С. 249–255.
8. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 1 січня 2020 р.
9. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144. Поточна редакція від 27 лютого 2021 р.

10. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32. Ст. 263. Поточна редакція від 15 серпня 2020 р.
11. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32. Ст. 263. Поточна редакція від 13 лютого 2020 р.
12. Обмеження права на підприємництво. URL: https://studopedia.su/16_112613_obmezheniya-ta-zaborona-pidpriemnitskoi-diyalnosti-ih-pravovi-pidstavi.html.
13. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. Поточна редакція від 2 червня 2021 р.
14. Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 3. Ст. 17. Поточна редакція від 24 лютого 2021 р.
15. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222. Поточна редакція від 10 червня 2021 р.
16. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545. Поточна редакція від 16 червня 2021 р.
17. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 29. Ст. 535. Поточна редакція від 3 липня 2020 р.
18. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12. Поточна редакція від 10 червня 2021 р.
19. Про службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382. Поточна редакція від 23 квітня 2021 р.
20. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. Поточна редакція від 10 червня 2021 р.
21. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 грудня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190. Поточна редакція від 23 квітня 2021 р.
22. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170. Поточна редакція від 27 травня 2021 р.
23. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11 липня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 254. Поточна редакція від 1 січня 2020 р.